

मराठी भाषा
आणि साहित्य उपक्रम

वृत्तपत्रिका | Newsletter

**Marathi Language
and Literature Initiative**

उपक्रमाबद्दल

मराठी भाषा, साहित्य, समाज आणि संस्कृती यांचा फ्लेम विद्यापीठातील विविध भाषा-संस्कृतींचा भाग असलेल्या अभ्यासकांना परिचय करून देण्यासाठी, तसेच महाराष्ट्र आणि मराठी यांविषयीच्या अभ्यासात सर्वांना सामील करून घेण्यासाठी मराठी भाषा आणि साहित्य उपक्रम सुरू करण्यात आला आहे.

आज शिक्षणक्षेत्रामध्ये प्रादेशिक भाषांचा वापर आणि त्यांचा अभ्यास कमी होत चालला आहे. मराठीसारख्या समृद्ध परंपरा असलेल्या प्रादेशिक भाषांचा आणि संस्कृतींचा अभ्यास करणे, तसेच त्यांचे संवर्धन करणे गरजेचे आहे. ही गरज ओळखून, ज्ञानाच्या, आणि सामाजिक व सांस्कृतिक अभ्यासाच्या, उपयोजनाच्या संदर्भात मराठी भाषा-साहित्याची जपणूक नि विकास यांसाठी प्रयत्न करायला हवेत.

About the Initiative

The Marathi Language and Literature Initiative at FLAME University aims to build a dedicated academic space to critically examine the diverse culture, traditions, and knowledge systems that exist within Maharashtra.

Critical engagement with languages from the region and their role in everyday communication —especially within academic spaces—is gradually diminishing.

Recognizing this gap, the Marathi Language and Literature Initiative emphasizes the preservation, promotion and popularization of the Marathi language and culture.

मराठीच्या अशा सर्वांगीण विकासासाठी मराठीविषयीच्या संशोधनास प्रोत्साहन आणि पाठिंबा देण्याच्या उद्देशाने फ्लेम विद्यापीठात मराठी भाषा-साहित्यविषयक उपक्रम राबवला जात आहे.

मराठी भाषा-संस्कृती शिकवणे, तिचा प्रसार करणे, तिच्याविषयीच्या संशोधनाला चालना देणे या तीन घटकांना केंद्रस्थानी ठेवून, फ्लेममध्ये मराठीविषयक अभ्यासासाठी व देवाणघेवाणीसाठी एक अवकाश निर्माण करण्याचा हा प्रयत्न आहे. मराठी भाषा-साहित्याविषयीच्या व्यापक चर्चेत योगदान देण्याचा आमचा उद्देश आहे.. महाराष्ट्रातील विविध संस्कृतींचा, परंपरांचा आणि ज्ञानव्यवस्थांचा सखोल अभ्यास आणि चिकित्सा करण्यासाठी ज्ञानक्षेत्रात अनुकूल वातावरण निर्माण करणे हा मराठी भाषा आणि साहित्य उपक्रमाचा मुख्य हेतू आहे.

रिवायत : मध्ययुगीन मराठीतील धर्म-भाषा-संस्कृतींच्या संगमाची परंपरा

-आदिती जाधव

मध्ययुगीन कालखंडात पन्नासहून अधिक इस्लामधर्मीय कवींनी भक्तिसंप्रदायिक वाङ्मय, शाहिरी वाङ्मय ह्या प्रकारची साहित्यनिर्मिती मराठीत केलेली दिसते. त्यांतील उपलब्ध साहित्यातून, विशेषतः शहा मुंतोजी ब्रम्हणी, हुसेन अंबरखान, अलमखान, शेख सुलतान, शेख महंमद, शहामुनी इत्यादी संतकवींच्या साहित्यातून हे जाणवते की महाराष्ट्रीय मुसलमान साहित्यिक महाराष्ट्रातील भक्तिपरंपरांशी, लोकसंस्कृतीशी, जीवनसरणीशी, लोकभाषेशी एकरूप झाले होते. भक्तिसंप्रदायिक रचना व शाहिरी वाङ्मय ह्यांशिवाय मुसलमानांनी मराठीत लिहिलेल्या मध्ययुगीन काळातील साहित्यात 'रिवायत' ह्या वैशिष्ट्यपूर्ण पद्यप्रकाराचा समावेश होतो.

Through research and promotion of Marathi language and literature in the broad socio-cultural and educational contexts through various activities at the campus, we seek to introduce it to the multilingual and multicultural learners and audiences at FLAME in an inclusive and enriching environment.

Focusing on promotion, research, and pedagogy, the Marathi Language and Literature Initiative ensures that the Marathi language and culture are represented in the educational discourse and will maintain a vibrant presence at FLAME.

Rivayat: A Confluence of Religion, Language and Culture in Medieval Marathi

Original Marathi: Aditi Jadhav
Translated by Prabha Kulkarni

In the medieval period, more than fifty Muslim poets composed literary works in Marathi that were written particularly within genres like devotional literature and 'Shahiri' as in folk or bardic literature. From whatever texts are available, especially by saintly poets like Shah Muntoji Brahmani, Husain Ambarkhan, Alamkhan, Sheikh Sultan, Sheikh Muhammad, Shahamuni, and others, it becomes clear that Marathi Muslim literary figures had a deep assimilation within the devotional traditions, folk culture, lifestyle and the vernacular language(s) of the region.

‘रिवायत’ हा मुळात अरबी भाषेतील शब्द असून, ह्या शब्दाचे सर्वसामान्यपणे पारंपरिक कथा, कथानक, किस्सा किंवा वर्णन असे अर्थ होतात. पैगंबरांच्या मुखातून ऐकलेले कथानक त्यांच्याच शब्दांत सांगणे असाही ह्या शब्दाचा एक अर्थ आहे. अली खलिफांचे पुत्र व महंमद पैगंबरांचे नातू हजरत इमाम हसन व हुसेन ह्यांचे करबलाच्या लढाईत यजदाशी लढताना निधन झाले. करबलाच्या ह्या लढाईचे वर्णन रिवायतींमध्ये कवींनी केले आहे, त्यामुळे काही रिवायती वीर रसात लिहिलेल्या दिसतात. हसन व हुसेन ह्यांच्या दुःखद अंताचे वर्णन येत असल्याने काही रिवायतींतून करुण रसाची प्रतीती येते. ह्या रिवायती मोहर्रमच्या सणाच्या प्रसंगी, ‘करबल’मध्ये म्हणण्याकरिता अनेक प्रकारच्या चालींत रचल्या गेल्या होत्या.

The word ‘Rivayat’ has Arabic roots, generally denoting a traditional story, narrative, instance, or description. It can also refer to the narration of a tale heard directly from a prophet. The sons of Ali, the Caliph and the grandsons of Prophet Muhammad, Hazrat Imam Hasan and Husain died fighting Yazid in the Battle of Karbala. This battle has been described by poets in their rivayats, and thus, some rivayats are composed in the veer rasa (heroic mood). While others evoke the Karuna rasa (deep sorrow) due to the end of Hasan and Husain. Such rivayats were composed through various melodies to be sung during the festival of Muharram, especially in the context of Karbala.

Battle of Karbala Battle of Karbala, oil on canvas by Abbas Al-Musavi, c. late 19th-early 20th century, <https://cdn.britannica.com/98/123898-050-63FC0B21/Battle-of-Karbala-canvas-Abbas-Al-Musavi.jpg>

मराठीमध्ये, रिवायत ह्या पद्यप्रकारात गरीब अब्दुल, महंमद हानिफ, आबालाल, दारा, फतिशा, शेख मिराजी, जोव्हारशा, करीम, कासम इत्यादी कवींनी रचना केल्या आहेत. ह्या रिवायतकारांविषयी शिकंदरलाल आतार ह्यांनी अभ्यास केला आहे. अरबी भाषेत करबलाच्या रणसंग्रामाचे यथातथ्य वर्णन करणारे ‘जंगनामा’ म्हणून एक काव्य आहे, त्याच्या उर्दू भाषांतरावरून महाराष्ट्रीय मुसलमान कवींनी ह्या रिवायती रचल्या आहेत,’

In Marathi, Rivayats have been composed by poets like Garib Abdul, Muhammad Hanif, Abalal, Dara, Fatisha, Sheikh Miraji, Jovharsha, Karim, Kasam, and others. Sikandar Lal Attar has studied these rivayat poets. According to literary historian V. L. Bhavé, “rivayats by Maharashtrian Muslim poets were based on Urdu translations of the Arabic Jangnama, a poetic account of the Battle of Karbala.”

अशा आशयाचे मतमहाराष्ट्र सारस्वत-कार वि. ल. भावे ह्यांनी मांडले आहे. वि. ल. भावे, शिकंदरलाल आतार, रा. चिं. ढेरे ह्या अभ्यासकांच्या मते, “मुसलमान कवींनी हिंदू शाहीरवर्गाचे अनुकरण करून ह्या रिवायती रचल्या असाव्यात. ह्या रचना अजूनही मौखिक परंपरेत रूढ आहेत,” असे निरीक्षण यू. म. पठाण ह्यांनी मुसलमान (सूफी) संतांचे मराठी साहित्य ह्या पुस्तकात नोंदवले आहे. ह्या अभ्यासकांच्या पुस्तकांत रिवायतींचे काही नमुने वाचायला मिळतात. अठराव्या शतकातील गरीब अब्दुल या कवीने ‘फकीरा’च्या भूमिकेत आपल्या रिवायतीचा आरंभ लिहिला आहे :

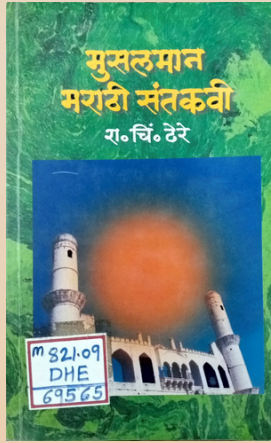
" प्रथम सलाम सर्वा ।
लहानथोर साऱ्या सभेला ॥
चित्त देऊन ऐका ह्याला ।
सत्तगुरूच्या वचनाला ॥
फकीर झालों मी मोहरमचा ।
प्रवरती शाहे हुशेनीचा ॥
निवरती आहे निरंजनाचा ।
फकीर मी सात दिवसांचा ॥”

(संदर्भस्रोत : रा. चिं. ढेरे-लिखित मुसलमान मराठी संतकवी.)

ह्या रिवायतीमध्ये, गरीब अब्दुल हा कवी लहानथोरांना सलाम करून, तो स्वतः मोहरमचा फकीर झाला, असे सांगत आहे. रा. चिं. ढेरे ह्यांच्या मते, “त्याची फकिरी नाथपंथी जोग्याच्या वळणाची दिसते.”

दुसऱ्या एका रिवायतीत, गरीब अब्दुल, हसन-हुसेन ह्यांच्या निधनानंतर मातेने व्यक्त केलेला शोक, तिची पुत्रवियोगाची व्यथा ह्यांचे कारुण्यपूर्ण वर्णन करताना दिसतो :

“रंगित पाळना हौसेन केला रेसमी दोऱ्यां लाउनी त्याला,
माझा झुलनार निघुन गेला, आता हालऊन बघुं कुनाला,
आसगर माझा लहान होता, पौर्णिमेचा चंद्र दिसत होता,
माझा झुलनार निघुन गेला, आतां हालऊन बगु कुनाला,
पोक्त रिवायत गमाचि झाली, गरिब आबदुल यानें केली,
राजे भास्कराची दया झाली, गरिब आबदुल यानें केली
(संदर्भस्रोत : वि. ल. भावे-लिखित महाराष्ट्र सारस्वत.)

रा. चिं. ढेरे ह्यांच्या मुसलमान मराठी संतकवी ह्या पुस्तकाच्या मुखपृष्ठाचे छायाचित्र.

Scholars like V. L. Bhawe, Sikandar Lal Attar, and R. C. Dhere suggest that “Muslim poets possibly composed these rivayats by emulating the Hindu bardic tradition.” U. M. Pathan states in his book, Muslim (Sufi) Saint-Poets in Marathi Literature that “these compositions are still preserved in the oral tradition.”

In the works by the above-mentioned scholars, examples of these rivayats can be read. The 18th-century poet Garib Abdul has written his rivayat from the perspective of a “fakir” (ascetic):

“First of all, greetings to everyone,
young and old here.
Listen with your whole body,
listen to the words of the true Guru.
I became a fakir of Muharram,
Committed to the path of Shah Husaini.
I have renounced the world for the formless one,
for I am a fakir of seven days.”

(Source: Muslim Marathi Saint-Poets by R. C. Dhere)

In this rivayat, Garib Abdul greets everyone in the audience, whether old or young and announces that he has himself become a fakir. According to R. C. Dhere, “his fakir identity resembles the Nath sect ascetics of Hinduism”

In a different Rivayat, Garib Abdul illustrates the grief of the mother of Hasan-Husen after their death. Her deep sorrow mourning her sons is demonstrated:

“I lovingly decorated the cradle for Husain, with silk threads. The one I used to rock is now gone. Whom would I rock now?

My Asgar was very young, he looked like the full moon. The one I used to rock is now gone. Whom would I rock now?

It becomes a rivayat of grief, created by Garib Abdul. Graced by King Bhaskar, created by Garib Abdul.”

(Source: Maharashtra-Saraswat by V. L. Bhawe)

हुसेन ह्यांचा प्राण यजदाच्या बाणाने घेतल्यावर,
त्यांच्या मातेला झालेल्या पुत्रशोकाचे
हृदयद्रावक वर्णन प्रख्यात शाहीर शहा अलीचा
शिष्य, कागवाडचा अब्दुल्ला ह्यानेही केले आहे :

“तीर लागुन प्राण बाळाचा हो गेला ।

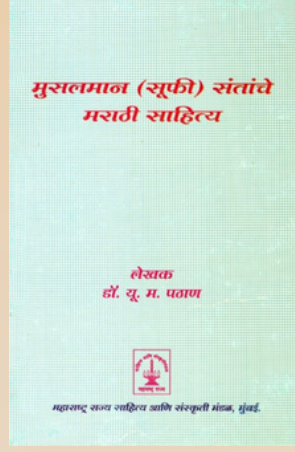
दुःख झालें हो साऱ्या लोकांला, साऱ्या लोकांला ॥

लाऊन गळ्याला गळा, माता हो रडती मारून उराला ॥

आंगरखें टोपडें न्हाइलें खुंटीला ।

रंगीत पाळणा हालऊं कोणाला, हालऊं कोणाला ॥

(संदर्भस्रोत : रा. चिं. ढेरे-लिखित मुसलमान मराठी संतकवी.)

डॉ. यू. म. पठाण ह्यांच्या मुसलमान
(सूफी) संतांचे मराठी साहित्य ह्या
पुस्तकाच्या मुखपृष्ठाचे छायाचित्र.

ह्या रिवायतींमध्ये मराठी आणि अरबी-फारसी ह्या भाषांतील
शब्दांची सरमिसळ दिसते, परंतु बहुतांश शब्दांचे,
लेखनशैलीचे वळण ह्यांत मराठमोळेपणा अधिक जाणवतो.
रिवायतींच्या विषयाचा संदर्भ इस्लाम धर्माच्या इतिहासातील
एका घटनेशी संबंधित आहे. परंतु त्याच्या कथनाच्या,
वर्णनाच्या शैलीमध्ये, महाराष्ट्रातील हिंदू भक्तिसंप्रदायांच्या
वाङ्मयातून इस्लामधर्मीय कवींवर पडलेल्या अभिव्यक्तीच्या,
भाषेच्या प्रभावाच्या खुणा पुष्कळ प्रमाणात जाणवतात.
मध्ययुगीन महाराष्ट्रातील भाषा, वाङ्मय, इतिहास, धर्म,
समाज, संस्कृती ह्यांचे आकलन करून घेण्यात रिवायती ह्या
इस्लामधर्मीय कवींनी मराठीत लिहिलेल्या वैशिष्ट्यपूर्ण
वाङ्मयप्रकाराच्या अभ्यासाची निश्चितच मोलाची मदत होते.

संदर्भ :

१) ढेरे, रा. चिं., मुसलमान मराठी संतकवी, पुणे, २००८.

२) पठाण, यू. म., मुसलमान (सूफी) संतांचे मराठी
साहित्य, मुंबई, २०११.

३) भावे, वि. ल., महाराष्ट्र-सारस्वत (पुरवणीसह), पुणे,
शके १८७६.

३) ब्रिटानिकाच्या संकेतस्थळावरील करबलाच्या
लढाईविषयीची नोंद :

<https://www.britannica.com/event/Battle-of-Karbala>

४) रेख्ताच्या संकेतस्थळावरील शब्दकोशातील
‘रिवायत’ ह्या शब्दाविषयीची नोंद :

<https://www.rekhtadictionary.com/meaning-of-rivaayat?lang=hi>

The famous bard Shah Ali's disciple, Abdullah from Kagwad, also curated a heart-wrenching illustration of a mother's sorrow after Husain was killed by Yazid's arrow:

“Arrow took the life of the child.

Every person felt sorrow, every person felt sadness,

The mother holding her child close to her heart, she wept, beating her chest.

His clothes and robe remained hanging on the hook,

Who will rock the colorful cradle now?

Who will rock

it now?”

(Source: R. C. Dhere – Muslim Marathi Saint-Poets)

In these rivayats, we find a confluence of Marathi and Arabic-Persian vocabulary. However, the overall tone, style, and majority of expressions retain a distinctly Marathi atmosphere. While the subject matter of rivayats is rooted in Islamic history, the narrative and expressive style clearly reflect the influence of Marathi devotional literature and language. These rivayats are a unique form of literature created in Marathi by Muslim poets, which contribute to our understanding of the language, literature, history, religion, society, and culture of medieval Maharashtra.

References:

1.Dhere, R. C., Muslim Marathi Saint-Poets, Pune, 2008.

2.Pathan, Y. M., Marathi Literature of Muslim (Sufi) Saints, Mumbai, 2011.

3.Bhave, V. L., Maharashtra-Saraswat (With Appendix), Pune, Shaka 1876.

4.Britannica's entry on the Battle of Karbala:
<https://www.britannica.com/event/Battle-of-Karbala>

5.Rekhta Dictionary's entry on “Rivayat”:

<https://www.rekhtadictionary.com/meaning-of-rivaayat?lang=hi>

आदिती जाधव ह्या मराठी भाषा-साहित्य व ग्रंथालयशास्त्र ह्या विषयांच्या विद्यार्थिनी असून, 'रातराणी' ही अनुदिनी लिहितात. त्या मुक्तसेवी म्हणून लेखन, ग्रंथालय-संदर्भाचे काम, अक्षरजुळणी व मुद्रितशोधन ह्या क्षेत्रांत कार्यरत आहेत.

Aditi Jadhav is a student of Marathi language and literature and Library Science. She writes a blog called "Ratrani". As a freelancer, she is active in the fields of writing, library work and referencing, typesetting, and proofreading.

Prabha Kulkarni is a FLAME Alumna. She is a writer and an artist interested and active in the field of museology, curation, art and culture.

महाराष्ट्रातील उदारमतवादाचे पाईक : महादेव गोविंद रानडे -गायत्री लेले

Pioneer of Liberalism in Maharashtra: Mahadev Govind Ranade

-Gayatri Lele

एकोणिसाव्या शतकातील महाराष्ट्र हा अभ्यासाचा एक रोचक विषय आहे. एकोणिसाव्या शतकात टपालसेवा आणि रेल्वेसेवा सुरू झाल्या. आधुनिक शिक्षणाचा प्रसार होऊ लागला, विशेषतः मिशनऱ्यांच्या मदतीने शिक्षणप्रसाराची सुरुवात याच काळात झाली. काही मोजक्या व्यक्ती उच्चशिक्षणाच्या लाभार्थी होत्या, त्यांतील काहीजण परदेशी शिकायला गेले. त्यामुळे आधुनिक विचारांच्या प्रसारासही याच काळात सुरुवात झाली. या सगळ्यामुळे समाजातील पुराणमतवादी व्यवस्थांना धक्के बसू लागले. याच काळात अनेक नामवंत विचारवंत आणि समाजसुधारक जन्मले आणि नावारूपास आले. त्यांपैकी एक प्रमुख नाव म्हणजे 'महादेव गोविंद रानडे' हे होय. रानडे अशा व्यक्तींपैकी होते, ज्यांनी परंपरा आणि आधुनिकता यांचा विवेकी मेळ घातला.

19th century Maharashtra is an interesting domain of study. In the mid-19th century, postal services and railways emerged. The spread of modern education, particularly with the help of missionaries, began in this era. A few individuals benefited from higher education, some of them went abroad to study. As a result, this period saw the spread of modern ideas. All these developments began to shake the conservative systems in society. Many renowned thinkers and social reformers were born and rose to prominence during this period. One of the most prominent names among them is Mahadev Govind Ranade. However, there were a few individuals who sought to rationally reconcile tradition and modernity. Among them, M G Ranade stands out.

महादेव गोविंद रानडे यांचा जन्म सन १८४१ या वर्षी निफाड येथे झाला. रानडे हे मुंबई विद्यापीठाच्या पहिल्या पदवीधारकांपैकी एक होते. काही काळ त्यांनी मुंबईतील एल्फिन्स्टन महाविद्यालयात अध्यापनही केले. त्यांनी कायद्याची परीक्षा उत्तीर्ण होऊन वकिलीचा व्यवसाय सुरू केला, आणि सन १८८५मध्ये त्यांची बॉम्बे उच्च न्यायालयाचे न्यायमूर्ती म्हणून नेमणूक झाली. त्याआधी दशकभरापूर्वी एक अशी घटना घडली, ज्यासाठी रानड्यांना आयुष्यभर टीका सहन करावी लागली.

Statue of Mahadev Ranade

Mahadev Govind Ranade was born in CE 1841 in Niphad. He was one of the first graduates from the University of Mumbai. He taught at Elphinstone College in Mumbai for some time. Eventually, he passed the law exam and took up the profession of law. In CE 1885, he was appointed as a judge at the Bombay High Court. A decade earlier, an event occurred in Ranade's life for which he had to endure criticism throughout his life.

बालविवाहास विरोध करणाऱ्या, आणि विधवा पुनर्विवाह कायद्यास पाठिंबा देणाऱ्या रानड्यांनी सन १८७३मध्ये रमाबाई या अकरा वर्षांच्या बालिकेशी लग्न केले. त्यांच्या वडिलांच्या दबावामुळे तसे करणे त्यांना भाग पडले. परंतु याच रमाबाईस त्यांनी शिक्षणाची गोडी लावली, आणि पुढे रमाबाई रानडे या स्त्री-शिक्षणाच्या क्षेत्रात कार्य करणाऱ्या महत्वाच्या व्यक्ती म्हणून नावारूपास आल्या. त्यांनी पुणे येथे 'सेवासदन' या संस्थेची स्थापना केली, जिच्या माध्यमातून अनेक स्त्रियांचे सक्षमीकरण झाले.

महादेव गोविंद रानडे 'प्रार्थना समाजा'चे सदस्य होते, पुढे सन १८७०मध्ये त्यांनी 'पुणे सार्वजनिक सभे'ची स्थापना केली. सन १८८५-मध्ये झालेल्या काँग्रेसच्या स्थापनेवर पुणे सार्वजनिक सभेने केलेल्या सामाजिक-राजकीय कार्याचा मोठा प्रभाव होता. पाश्चात्य उदारमतवाद आणि भारतीय संवेदनविश्व यांचा दुर्मिळ मिलाफ रानड्यांच्या लेखनात दिसतो. त्यांच्या ठायी असलेल्या आस्तिक धारणांना त्यांनी वेळोवेळी पडताळले, आणि त्याबद्दल पुष्कळ लेखनही केले. शिक्षण आणि नैतिक वर्तन यांना धर्मात सर्वोच्च स्थान असायला हवे, याबाबत ते आग्रही होते. मूर्तिपूजा, सामूहिक प्रार्थना इत्यादींवर त्यांचा विश्वास होता, आणि यांद्वारे समाजात माणुसकीची आणि नैतिकतेची बीजे रोवली जाऊ शकतात, असे त्यांचे म्हणणे होते. ख्रिश्चन मिशनऱ्यांकडून केल्या जाणाऱ्या धर्मांतरणांना त्यांनी कसून विरोध केला. परंतु त्याच वेळी हिंदू धर्मातील समस्यांविषयी, जसे की, जातिवाद, स्त्रियांचे शोषण, अवैज्ञानिक परंपरा, अंधश्रद्धा यांविषयी त्यांनी लेखन केले. धार्मिक पुनरुज्जीवनवादाला त्यांनी कसून विरोध केला होता. गाडल्या गेलेल्या गतकाळातील गोष्टी पुन्हा वर आणण्यापेक्षा, सुधारणावादी विचार अवलंबण्याकडे त्यांचा कल होता. त्यांचा मराठा साम्राज्यावरील राईज ऑफ मराठा पॉवर हा ग्रंथ, तसेच भारतीय तत्त्वज्ञान आणि अर्थकारण यांविषयीचे अनेक असंकलित निबंध आजही वाचनीय असेच आहेत.

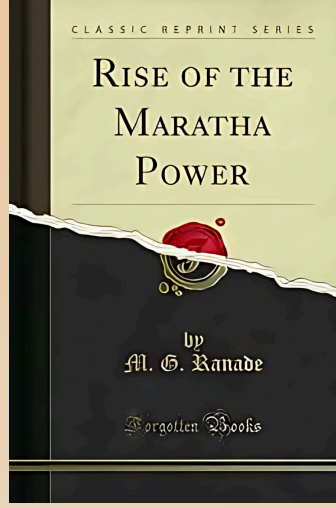
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी त्यांच्या रानडे, गांधी आणि जीना या भाषणात म्हटले आहे, "रानड्यांनी हक्कांसाठी लढा दिला. आजारी आणि मरणासन्न झालेल्या हिंदू समाजाची विवेकबुद्धी पुन्हा जागृत करण्यासाठी ते कटिबद्ध होते.

Ranade, who opposed child marriage and supported the Widow Remarriage Act, married an eleven-year-old girl named Ramabai in 1873. He was compelled to do so under pressure from his father. However, he encouraged Ramabai to pursue education and later, Ramabai Ranade became a prominent figure in the field of women's education. She established 'Seva Sadan', an organization through which the empowerment of thousands of women took place.

Ranade was a member of the 'Prarthana Samaj' and later in CE 1870, he founded the Poona Sarvajanic Sabha. The formation of the Indian National Congress in CE 1885 was greatly influenced by the social-political work done by Poona Sarvajanic Sabha. In Ranade's writings, one can see a rare blend of Western liberalism and Indian sensibilities. He repeatedly questioned his own religious beliefs and wrote extensively about them. He strongly believed that education and moral behaviour should hold the highest place in religion. He endorsed idol worship and collective prayers and believed that through these practices, the seeds of humanity and morality could be sown in society. He strongly opposed the conversions by Christian missionaries. However, at the same time, he wrote about the issues within Hinduism, such as casteism, exploitation of women, unscientific traditions, and superstitions. Ranade firmly opposed religious revivalism. Rather than reviving the buried past, he was inclined towards adopting reformist ideas. His book Rise of Maratha Power on the Maratha Empire, as well as several essays on Indian philosophy and economics, remain noteworthy even today.

In his speech Ranade, Gandhi and Jinnah, Dr. Babasaheb Ambedkar mentions, "Ranade struggled to create rights. Ranade wanted to vitalize the conscience of the Hindu society which had become moribund as well as morbid.

रानड्यांनी खऱ्या अर्थाने सामाजिक लोकशाही घडवण्याचा प्रयत्न केला, कारण तिच्याशिवाय शाश्वत आणि स्थिर राजकारणाची कल्पना करणे अशक्य होते." अशा साक्षेपी व्यक्तिमत्त्वाचा सन १९०१मध्ये मृत्यू झाला. पण तरीही त्यांच्या मवाळपंथी व उदारमतवादी राजकारणाचा आणि समाजकारणाचा प्रभाव गोपाळ कृष्ण गोखले यांच्यावर आणि इतर अनेकांवर दिसून येतो.

Rise of the Maratha Power

Ranade aimed to create a real social democracy, without which there could be no sure and stable politics.” Such a prominent personality passed away in CE 1901. However, his moderate and liberal politics and social reforms continued to influence many generations in future.

गायत्री लेले ह्या सध्या मिठीबाई महाविद्यालय, मुंबई येथे राज्यशास्त्र विभागाच्या प्रभारी विभागप्रमुख आणि साहाय्यक प्राध्यापक म्हणून कार्यरत आहेत.

Gayatri Lele is currently working as an In-charge Head and Assistant Professor in the Department of Political Science, Mithibai College of Arts, Mumbai.

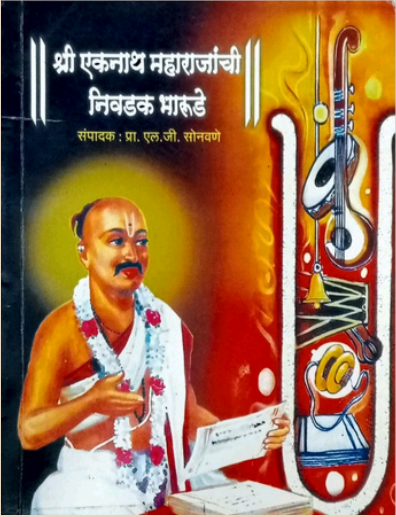
Read More:

1. <https://punemirror.com/entertainment/unwind/a-controversy-over-tea/cid5100377.htm> (An article by Pushkar Sohoni, on ‘Panch Haud Mission’ Controversy.)
2. <https://map.sahapedia.org/search/article/Mahadev%20Govind%20Ranade/6257> (A note on Mahadev Govind Ranade in Sahapedia .)
3. <https://puneparthanasamaj.org/2020/05/11/justice-mahadeo-govind-ranade/> (Pune Prarthana Samaj note.)
4. <https://www.allaboutambedkaronline.com/post/ambekar-s-speech-on-ranade-gandhi-and-jinnah-a-critical-overview> (Priyanka Das, on Ambedkar, Gandhi and Jinnah.)

रंजनातून प्रबोधन साधणारी संत एकनाथांची भारुडे

-तन्वी गुंडये

वारकरी संतांमधील एक प्रमुख संतकवी म्हणजे संत एकनाथ महाराज (कालखंड : सन १५३३ - सन १५९९) होत. संत एकनाथ यांनी भागवत, रुक्मिणीस्वयंवर, भावार्थरामायण इत्यादी ग्रंथ लिहिले. त्यांनी अभंग, पद, गौळण, भारूड इत्यादी प्रकारांतही पुष्कळ रचना लिहिल्या. त्यांच्या वाङ्मयातील लोकांचे लक्ष आजही वेधून घेणारा महत्त्वपूर्ण प्रकार म्हणजे 'भारूड' होय. लोकांच्या भाषेत व लोक-संगीताच्या घाटात लोक-प्रबोधनाचे विषय गुंफणाऱ्या एकनाथांच्या रचना म्हणजे त्यांची भारुडे होत.

श्री एकनाथ महाराजांची निवडक भारुडे -
संग्रह
संपादक - प्रा. एल. जी. सोनवणे

‘बहुरूड’ (मोठ्या प्रमाणात रूढ म्हणजे प्रचलित असलेले) या शब्दापासून ‘भारूड’ हा शब्द तयार झाला, असे म्हटले जाते. ‘भराडी’ या लोकसमूहातील लोक जे गीत गातात ते भारूड, ‘भारूड’ किंवा ‘भेरूड’ नावाच्या दोन तोंडे असलेल्या पक्ष्याप्रमाणे असलेले, म्हणजेच दोन अर्थ सुचवणारे गीत म्हणजे भारूड अशी अनेक मते ‘भारूड’ या शब्दाविषयी मांडली गेली आहेत.

The Bharuds of Eknath: Enlightenment through Entertainment

Original Marathi: Tanvi Gundaye
Translated by Prabha Kulkarni

One of the very important saint-poets from the Warkari Sect of Hinduism was Sant Eknath (period: 1533-1599). He wrote many texts such as the Bhagavat, Rukmini Swayamvar, the Bhavarth Ramayan and more. He also composed other devotional texts in the forms of abhangs, padas, gaulans, and bharuds. Amongst them, bharuds particularly stand out as a powerful medium of public enlightenment, which captivates readers and listeners even today.

‘बुरगुंडा’ हे भारूड सादर करताना कृष्णाई
प्रभाकर उळेकर,
<https://www.facebook.com/share/15YBtjTAfg/>

The word ‘bharud’ is said to derive from ‘bahurudh’, meaning widely or commonly practiced. Other interpretations include: songs sung by the Bharadi community or like the two-headed mythical bird called ‘bharund’ or ‘bherund’, suggests songs with dual meanings.

भारुडांत एखाद्या गोष्टीमधून किंवा रूपकाच्या आधारे संगीताच्या व अभिनयाच्या रंजक माध्यमातून जीवनाविषयी, अध्यात्माविषयी बोध किंवा उपदेश केला जातो. भारुडांचे विषय हे लोकांच्या माहितीतले व नेहमीच्या जगण्यातले असतात. एकनाथांनी कुटुंबातील नाती, पशु-पक्षी, व्यवसाय, नाती, मानवी वृत्ती, सण इत्यादी विविध विषयांवर सुमारे साडेतीनशे (३५०) भारुडे लिहिली. विषयांची विविधता आणि विचार लक्षात घेता, एकनाथांच्या भारुडांचे पुढील प्रकारांत वर्गीकरण करता येते :

१. मानवी भूमिका दर्शवणारी भारुडे.
२. देवता, भूत-पिशाच यांविषयीची भारुडे.
३. पशु-पक्षी यांविषयीची भारुडे.
४. खेळ-सण यांविषयीची भारुडे.
५. जोहार, दरबारातील कामकाजाशी संबंधित पत्रे व विषय यांविषयीची भारुडे.
६. संसारातील व्यवहारी आणि नैतिक बाबींविषयीची भारुडे.

Bharud type of art copyright to https://www.prathaculturalschool.com/post/bharud#google_vignette

भारुडांचे भजनी भारूड, सोंगी भारूड, आणि कूट (म्हणजे गूढ आध्यात्मिक अर्थ गुंफणारे, कोड्यासारखे वाटणारे रूपक) भारूड असेही प्रकार सांगितले जातात. टाळ, मृदंग, पेटी, चाल आणि आवश्यकतेनुसार अन्य विविध साहित्य वापरून अभिनयासह भारूड सादर केले जाते. भारुडात ब्रह्मविषयक ज्ञानाला गोष्टीचे रूप देऊन मनोरंजन केले जाते. याचेच एक उदाहरण म्हणजे, एकनाथांच्या सुप्रसिद्ध भारुडांपैकी एक असलेले विंचू चावला हे भारूड. यात काम, क्रोध अशा दोषांसाठी विंचू या विषारी प्राण्याचे रूपक नाथांनी योजले आहे.

Bharuds are sung and performed while using symbolic metaphors or stories to impart wisdom about life and spirituality. Themes that Bharuds generally use are what people are generally familiar with, often using analogies from everyday life. Sant Eknath has written around 350 Bharuds exploring themes such as familial relationships, animals, professions, human tendencies, festivals and so on. Based on these themes and messages, his bharuds can be categorised into the following types:

1. Bharuds portraying human roles and emotions.
2. Bharuds about deities, spirits, and supernatural beings.
3. Bharuds about animals and birds.
4. Bharuds related to games and festivals.
5. Bharuds centered around royal courts and administration.
6. Bharuds addressing worldly and ethical matters.

प्रसिद्ध लोककलाकार चंदाताई तिवाडी भारूड सादर करताना- https://youtu.be/T1Xn_hINqN8?feature=shared

Bharuds can also be classified into subtypes like Bhajani Bharuds (devotional), Songi Bharuds (theatrical), and Kut Bharuds (mystical and metaphorical with hidden spiritual meaning). Instruments like the tal, mridang, harmonium, chala, and others are used in Bharud performances, often accompanied by acting. They transform spiritual knowledge into the form of storytelling to entertain the masses. A famous example of this is “Vinchu Chawla” (The Scorpion Has Bitten), where Eknath uses the poisonous scorpion as a symbol for ideas like lust and anger.

नाथांच्या काळातील महाराष्ट्रात जुलूम, अनाचार आणि राजकीय अस्थिरता असे वातावरण होते. त्यामुळेच, प्रबोधनातून सामाजिक संतुलन राखण्याच्या हेतूने त्यांनी मोठ्या प्रमाणात भारुडे लिहिली असावीत. बये, दार उघड या त्यांच्या भारुडातून ते आदिशक्तीला दार उघडण्यासाठी, प्रकट होण्यासाठी विनवणी करतात. एकनाथांचे हिंदू-तुर्क संवाद हे भारुड थोडे वेगळ्या प्रकारचे आहे. हिंदू, मुस्लिम या दोघांचे परस्परांच्या धर्माविषयी निर्माण झालेले गैरसमज काही कारण नसताना वादाला कारणीभूत ठरू शकतात, मात्र या वादाची संवादाच्या मार्गाने सोडवणूक होऊ शकते, हे एकनाथांनी या भारुडातून लक्षात आणून दिले आहे.

अंधश्रद्धा, अज्ञान यांतून समाजाला बाहेर काढून त्याला खऱ्या अध्यात्म-ज्ञानापर्यंत नेऊ पाहणारे भारुड सदाचार, नीती यांची शिकवण देते, आणि ती आचरणात आणायला प्रवृत्त करते. खरे तर, ज्ञानेश्वर व नामदेव या एकनाथांच्या आधीच्या काळातील संतांनी, तसेच तुकाराम व समर्थ रामदास या एकनाथानंतरच्या काळातील संतांनीही भारुडे लिहिली आहेत. मात्र, एकनाथांची भारुडे एवढी लोकप्रिय झाली, की 'भारुड म्हणजे एकनाथी भारुड' असा समज रूढ झाला. रंजकता आणि विचार यांचा सुंदर संगम साधणारी एकनाथांची ही भारुडे सुमारे चारशे वर्षांनंतरही मराठी समाजाच्या मनावर तितकाच प्रभाव उमटवताना दिसतात, हे विशेष !

संत एकनाथांची काही गाजलेली भारुडे पाहण्या-
ऐकण्यासाठीचे दुवे (लिंक्स) :

1. विंचू चावला - [VINCHU CHAWLA - EK NATHACHE BHARUD || TRADITIONAL SONG || T-Series Marathi](#)
2. दादला नको गं बाई - [Maharashtrachi lokgaani || Episode 4 || Bharud Shahir Ramanand Ugale #BharudRamanandUgale](#)
3. भवानीआई रोडगा वाहीन तुला - [SATWAR PAV GA MALA MARATHI BHAKTI GEETE ANAND SHINDE \[FULL VIDEO SONG\] I EKNATHACHE BHAROOD](#)
4. बुरगुंडा होईल गं - [बयो तुला बुरगुंडा होईल गं ! महादेव महाराज शेंडे ! तुफान विनोदी भारुड ! Mahadev Maharaj Shede Bharud](#)

He even seeks to explore the lives and relationships of women through metaphorical storytelling in bharuds like “Dadala Nako Ga Bai” and “Bhavani Aai Rodga Vahin Tula”. Sant Eknath’s era was a time of tyranny, immorality, and political instability, which is perhaps why he composed such spiritual bharuds to engage people in societal harmony. For example, in “Baye Daar Ughad” (Woman, Open the Door), he appeals to the divine female energy to reveal herself and guide humanity. Another distinct bharud called “Hindu-Turk Samvad” refers to the relation between the Hindu and the muslim. Here, Sant Eknath emphasises on the building of conflicts due to religious differences and how these misunderstandings can be resolved through open dialogue.

Bharuds are compositions that aim to lead society away from ignorance and superstition and instead drive towards true spiritual knowledge. They teach moral values and ethical behavior, encouraging the audience to implement these ideas in everyday life. Though other saints have also written Bharuds — saints like Dnyaneshwar and Namdev before Eknath and Tukaram and Samarth Ramdas after Eknath. However, Eknath’s works got so popular that the term “bharud” itself became synonymous with “Eknathi Bharud.” It is especially interesting that even after 400 years, these compositions continue to resonate deeply with the Marathi-speaking population, all due to the amalgamation of ideas of enlightenment with entertainment!

Following are the links to listen or watch some of Sant Eknath’s popular Bharuds:

1. Vinchu Chawla: [VINCHU CHAWLA - EK NATHACHE BHARUD || TRADITIONAL SONG || T-Series Marathi](#)
2. Dadala Nako Ga Bai: [Maharashtrachi lokgaani || Episode 4 || Bharud Shahir Ramanand Ugale #BharudRamanandUgale](#)
3. Bhavani Aai Rodga Vaheen Tula: [SATWAR PAV GA MALA MARATHI BHAKTI GEETE ANAND SHINDE \[FULL VIDEO SONG\] I EKNATHACHE BHAROOD](#)
4. Bargunda Hoil Ga: [बयो तुला बुरगुंडा होईल गं ! महादेव महाराज शेंडे ! तुफान विनोदी भारुड ! Mahadev Maharaj Shede Bharud](#)

संदर्भ :

१) होय होय वारकरी (ज्ञानेश्वर बंडगर-लिखित पुस्तक).

२) संतसाहित्यविषयक संकेतस्थळावरील एकनाथी भारुडांविषयीची माहिती :

<https://www.santsahitya.in/eknath/eknath-bharud/amp/>

३) मराठी विश्वकोशाच्या संकेतस्थळावरील

भारुडांविषयीची माहिती :

<https://marathivishwakosh.org/18051/>

४) एका संकेतस्थळावरील भारुडविषयक प्रश्नाचे उत्तर :

<https://www.uttar.co/question/63f473cd54deea77df0c3f88>

५) फेसबुकवरील भारुडविषयक एक नोंद :

<https://www.facebook.com/share/p/19AxzUcbYK/>

६) 'देशदूत' या संकेतस्थळावरील भारुडांविषयीची माहिती :

<https://deshdoot.com/children-listen-carefully-to-this-folk-art/>

७) अरूण फडके-लिखित संत एकनाथांच्या भारुडातील

चिह्नसंकेत हा लेख ('तरुण भारत'ची इ-आवृत्ती) :

<https://www.mahamtb.com/Encyc/2019/1/19/Article-on-Saint-Eknath-Chinhsanket.html>

तन्वी गुंडये ह्या पदार्थविज्ञानाच्या विद्यार्थिनी असून, 'आपलं महानगर' ह्या वृत्तसंस्थेत पत्रकार आहेत. त्या मुक्तसेवी म्हणून लेखन, निवेदन, पार्श्वनिवेदन, चित्रकला इत्यादी क्षेत्रांत कार्यरत आहेत.

References:

1.Hoy Hoy Warkari by Dnyaneshwar Bandgar

2.Information on Eknath's Bharuds on Santa-Sahitya Website:

<https://www.santsahitya.in/eknath/eknath-bharud/amp/>

3.Information on Bharuds on Marathi Vishwakosh Website: <https://marathivishwakosh.org/18051/>

4.Answers to questions about Bharuds on a website:

<https://www.uttar.co/question/63f473cd54deea77df0c3f88>

5.A Facebook post about Bharuds:

<https://www.facebook.com/share/p/19AxzUcbYK/>

6.Information about Bharuds on Deshdoot

website: <https://deshdoot.com/children-listen-carefully-to-this-folk-art/>

7.Chinahasanket by Arun Phadke, an essay about Sant Eknath's Bharuds (An issue from Tarun Bharat):

<https://www.mahamtb.com/Encyc/2019/1/19/Article-on-Saint-Eknath-Chinhsanket.html>

Tanvi Gundaye is a student of Material Science and a journalist with Aapla Mahanagar. She is also a freelance writer, narrator, voice-artist, painter and more.

Prabha Kulkarni is a FLAME Alumna. She is a writer and an artist interested and active in the field of museology, curation, art and culture.

Learn a Marathi Word

करमणूक / karamaṇūk

नाम, स्त्री. / n. f.

जिच्यामुळे वेळ मजेत जातो, आणि मनाला आराम, उत्साह व आनंद मिळतो अशी मनाला आवडणारी गोष्ट किंवा क्रिया; मौज, खेळ, मनोरंजन.

A thing or an activity liked by a person that helps time pass enjoyably and brings relaxation, excitement and happiness; fun, play, entertainment.

क्रिकेटचे सामने पाहणे ही भारतीयांची एक लाडकी करमणूक आहे.

Watching cricket matches is a favourite form of entertainment for Indians.

अन्न व पाणी ह्या शरीराच्या गरजा आहेत, तशी करमणूक ही मनाची गरज आहे.
Just how food and water are the body's needs, entertainment is the need of the mind.

उपक्रम संकल्पना आणि संपादक : डॉ. आशुतोष पोतदार
Initiative Concept and Editor: Dr. Ashutosh Potdar

संपादन-सहकार्य : डॉ अनघा मांडवकर आणि अनुजा शर्मा
Editorial Support: Dr Anagha Mandavkar and Anuja Sharma

रचना-सहकार्य: श्वेता कुमारी
Design Support: Shweta Kumari

© Marathi Language and Literature Initiative
Department of Design, Art & Performance
FLAME University, Pune.